

ALACANT,

LA LLENGUA

INTERROMPUDA

ÍNDEX

• L'agonia de la llengua.....	3
• Cronologia de l'agonia.....	4
• Demografia i demolingüística.....	5
• Qüestionaris i treball de camp.....	5
• El català a Alacant, per zones.....	6
4.1. El centre modern.....	6
• El centre antic.....	6
• La perifèria urbana.....	7
• La perifèria rural.....	7
5. Raons per a la interrupció intergeneracional del català.....	8
6. Conclusions i sol·lucions.....	9

Introducció

El propòsit d'*Alacant, la llengua interrompuda*, com se'ns introdueix de bon començament és definir les causes que han dut a la pràctica desaparició de la llengua catalana, valenciana o alacantina (usarem els mots indistintament).

- Casuística de la mort de les llengües.
- Caracterització dels catalanoparlants a la ciutat.
- Cronologia de la paulatina desaparició del català en els usos familiar i social.
- Arguments que donen els alacantins per explicar el fenomen.

Els quatre capítols que conformen el llibre, a més de l'apèndix que inclou transcripcions del treball de camp realitzat, pretén donar una perspectiva completa però sense caure en el pessimisme absolut, ja que en finalitzar l'estudi, se'ns donen unes pautes per tal de recuperar la llengua a Alacant que exposarem a la darrera part d'aquesta ressenya.

- L'agonia del català

Any rera any el número de llengües que desapareixen o que es troben en una greu situació augmenta. Aquest és un fenomen amb unes causes primeres molt clares: migracions, lleis dels governs, per prestigi... Això provoca que tingui lloc el contacte lingüístic entre la llengua primera i la llengua invasora; després d'un període de bilingüisme que té el seu inici dins les classes dirigents, i que pot tenir una durada fins i tot de segles, cada llengua acabarà tenint uns usos específics. En aquest punt se sol donar que la llengua primera acaba rebent uns usos pràcticament residuals, ja sigui per la poca freqüència o pel baix estatus dels usos amb què es queda, i és quan es considera innecessària la seva transmissió intergeneracional i això provoca la substitució.

Els últims parlants de la llengua primera poden tenir uns nivells molt desiguals, és a dir, el fenomen no és quelcom simultani arreu, sinó que hi restaran dos grups: els parlants plenament fluents (que poden tenir encara un millor coneixement de la primera llengua) i els semiparlants (amb un coneixement pràcticament nul). A cadascun d'aquests dos grups, l'anomenada comunitat de parla terminal, li correspon un prototipus de parlant: mentre entre els parlants fluents destaquen els sectors d'edats més avançades, entre els semiparlants triomfen les dones, segons Dressler i Wodak-Leodolter.

En el cas concret del català en podem distingir quina ha estat la seva evolució a les diferents zones on d'una manera o d'una altra ha estat fixada. És molt notòria la seva involució cap a la desaparició ja des de l'Edat Mitjana a llocs com Múrcia o l'Aragó oriental, tot passant per l'interior i el sud de València. Més endavant s'ha donat el seu retrocés a les ciutats de Perpinyà, València i Alacant i, ja al segle XX, a Barcelona, Palma, l'Alguer i les poblacions mitjanes del País Valencià.

Avui dia, és molt difícil sentir català, per exemple, a Perpignan, i només un 24% dels joves de l'Alguer són pujats en català. El cas contrari ha succeït a Barcelona i també a tot Catalunya, on el català ha esdevingut una llengua més pública i ha quedat fixada com la llengua de tots, inclòs substituint al castellà en els immigrants per tal d'afavorir la seva integració.

A les illes Balears, per la seva banda, el descens del coneixement del català i del seu ús és, curiosament, més important a la capital que a tot el territori insular (5 punts contra 3 en els últims censos lingüístics).

Però és precisament al País Valencià on es produeix la situació més negativa. Els darrers estudis deixen unes dades per la reflexió: Només el 34% dels valencians té com a llengua predominant el valencià, el 20% com a llengua secundària i el 46% restant és monolingüe castellà. Per zones, les més catalanitzades són Alcoi-Gandia, Castelló i València, mentre que Alacant té uns resultats més propers a zones castellanoparlants com Requena-Segorb i Oriola.

- Cronologia de l'agonia.

A mitjan segle XVIII a Alacant es va interrompre l'ús del català als llibres parroquials com a resultat del decret de Nova Planta del 1707. Mentre que a la majoria de les parròquies del País Valencià el català va desaparèixer després d'aquesta llei o fins i tot abans per la febre castellanitzadora de l'església, a Alacant, així com a Xàtiva, València o Castelló, va oferir resistència fins que es va prohibir parròquia per parròquia. Tenim els exemples de dos temples alacantins: Santa Maria i Elx, tots dos l'any 1738.

Un altre exemple de la resistència alacantina contra la invasió del castellà es produeix després de l'aplicació de la Reial Cèdula de Carles III al 1768 que arremet contra el català en els àmbits públics oficials i escolars.

A partir del segle XIX tenim notícies de l'inici de la castellanització dins la classe benestant alacantina i a finals de segle tenim el testimoni d'un diari local on es transcriu una conversa entre pare i fill: mentre que l'adult sap català però parla en castellà amb el fill, aquest només s'expressa en castellà.

Al segle XX tenim un altre testimoni, un escrit d'A. Seva, molt aclaridor de quina era la situació a començaments de la centúria a Alacant:

En el pueblo y criados huertanos, valenciano. En una parte de la clase media, y en casa, valenciano; en visita y en lo demás en la población, castellano. En familias que hablaban entre sí castellano, con los criados y en el mercado, valenciano.

Paral·lelament, Eduard Escalante també advertia la relació que es produïa entre l'ascens social i el canvi del català al castellà. Ara veurem, a més a més, com es concreta socialment aquesta substitució lingüística. És cert que el català començava a trontollar però, tot i així, un diari escrit en català, El Tio Cuc, encara venia 20.000

exemplars.

Passada la Guerra Civil, al 1939, sí que es produeix un canvi sobtat en els hàbits lingüístics dels catalanoparlants alacantins i desapareix l'ús familiar del català. Aquesta actitud d'hostilitat en front del català la veiem al 1985, quan va tenir lloc una manifestació en contra de l'ensenyament en llengua catalana.

- Demografia i demolingüística.

Un factor clau per explicar la situació del català a Alacant i com s'ha anat castellanitzant fins gairebé a l'extinció de la seva llengua pròpia ha estat la immigració.

Des del 1843 fins al 1991 (256.090 habitants) la població d'Alacant creix una mitja de 1730 habitants per any. La inauguració de les estacions de ferrocarril de Madrid i la de Múrcia, així com el nou impuls que va rebre l'activitat al port, a la segona meitat del segle XIX va suposar una etapa de bonança econòmica que va atreure població de fora del País Valencià. A les darreries del segle, a més a més, un tractat econòmic amb França va fer que fins i tot s'instal·lésin estrangers a Alacant.

Poc abans de la Guerra Civil és freqüent la immigració provincial al voltant de les entrades a Alacant i, més tard, l'empenta econòmica dels anys 60 que comportà una nova onada migratòria cap a Alacant i el fet que el català no fós llavors una llengua majoritària ni tan sols en l'ús familiar de les famílies autòctones, va fer que durant els setanta primers anys del segle XX el català anés minvant a Alacant sense remei.

D'altra banda, entre les enquestes lingüístiques que s'han realitzat a la ciutat d'Alacant en l'últim quart del segle XX cal destacar les darreres dades que aporten fins a la publicació de l'estudi de Brauli Montoya i que ens mostren la greu situació del català:

- Al 1991 el percentatge de població que sabia parlar català era del 25%, només l'entenia el 47% i no l'entenia el 28%. Cal dir que aquestes dues darreres dades han millorat de manera significativa gràcies, probablement, a la creació de la Televisió Valenciana l'any 1989 i a l'ensenyament escolar.
- D'aquest 25% de catalanoparlants, el grup autòcton és el que més percentatge aporta, un 15%, mentre que els grups al·lòctons dels Països Catalans i de fora dels Països es queden en un 6 i un 3%, respectivament.
- Respecte als usos que es fan del valencià cal dir que, al 1994, a casa només l'11% el parlava sempre, mentre que els usos socials exclusivament en aquesta llengua giraven al voltant d'un ínfim 3%.
- Per edats, els catalanoparlants menors de 50 anys suposaven el 61% dels parlants totals i els majors de 50 anys el 39% restant (tot i ser percentualment un grup molt més reduït). Per dècades, els percentatges deixen clar que les persones de major edat ténen un major coneixement del català que cadascuna de les dècades anteriors, exceptuant les edats entre els 10 i els 19 anys, amb un nivells propers al grup entre 40 i 49 anys (35%), beneficiats per l'ensenyament escolar del català.
- I per últim, per sexes, els homes continuen tenint un major domini del català tot i que el percentatge és similar: 52% dels homes i 48% de les dones.

3. Qüestionaris i treball de camp.

Al llibre s'exposen els resultats d'uns qüestionaris fets paral·lelament a l'anàlisi teòrica del fenomen. Hi ha dos tipus de qüestionaris: els oberts, orals (enregistrats) i basats en auques mudes on els enquestats havien de posar les paraules, i els tancats, escrits però amb les mateixes proves. Es pretenien conèixer així les raons per a la interrupció de la transmissió del català, acotar la cronologia d'aquest procés i mostrar la percepció de cadascun dels enquestats sobre l'ús del català a Alacant.

Els resultats que s'extraguèren de les mostres preses ens possibiliten afirmar les següents dades:

- només el 31% dels joves va introduir el català a tots els personatges; entre els adults, aquest percentatge

pujava al 61%. A l'angle oposat, els joves que ho van castellanitzar tot suposava el 23% dels enquestats i entre els adults no va haver-hi cap que obviés el català. Això ens mostra que el medi rural ha canviat radicalment en els seus usos lingüístics i sembla difícil que la situació retorni al seu origen, és a dir, quan el català era la llengua primera.

- ja no queden alacantins menors de 50 anys que hagin rebut el català en el cercle familiar i només els majors de 30 anys l'han après superada la infantesa.
- Els homes conformen la majoria dels catalanoparlants, donat que les dones troben que tenir un coneixement residual no les autoritza a parlar-ho.
- Juga un paper fonamental en l'adquisició del català la zona i la classe social on s'hi troben els individus. A més distància del centre, nivells social més baixos i menor percentatge de catalanoparlants.

Els estudis es van complementar amb el treball de camp adient per tal de comprovar les dades resultants dels qüestionaris. Fet això, i contrastant les dades amb l'experiència dels observadors, cal dir que les dades teòriques queden avalades.

4. El català a Alacant, per zones.

Seguint un paralelisme amb el segon capítol es fan aquí dues cosses:

- reconstruir la cronologia de la interrupció de la transmissió intergeneracional del català a Alacant a través dels propis alacantins.
- conèixer la representació social que ténen de la substitució lingüística.
- Apropar-nos a la visió dels informadors sobre la situació del català a Alacant

4.1.1. El centre urbà modern.

S'adjunten diversos arbres familiars que ens transporten a la segona meitat del segle XIX on veiem que ja començava la castellanització de les famílies i a començaments del segle XX els fills petits ja eren pujats en castellà però encara coneixien el català.

El final de la castellanització dels joves en les classes benestants es produeix a la segona dècada del segle XX potser, com afirma Cerdan Tato, al 1914 quan un gran nombre d'estrangers arribaren a Alacant atrets per l'activitat del port.

4.1.2. El centre antic.

El centre originari d'Alacant el formaven els barris de Santa Creu, Sant Roc, el Pont i Vilavell i després sorgiren altres barris al seu entorn.

En aquests centres la castellanització és total des del 1919 i el català ha quedat relegat tant als usos socials com familiars, on ni tan sols els matrimonis amb algun cònjuge catalanoparlant autòcton l'han mantingut.

És notori que a la primera zona les persones adultes parlaven català entre elles però ho feien en castellà amb els seus fills, en tant que a la perifèria antiga la substitució lingüística va trigar més a produir-se. L'any 1930 ja començava també la castellanització familiar a Sant Anton.

4.1.3. La perifèria urbana.

Dins la perifèria urbana es distingeixen les parts est, on es troben el 47% dels catalanoparlants alacantins, i oest, amb un català sota mínims.

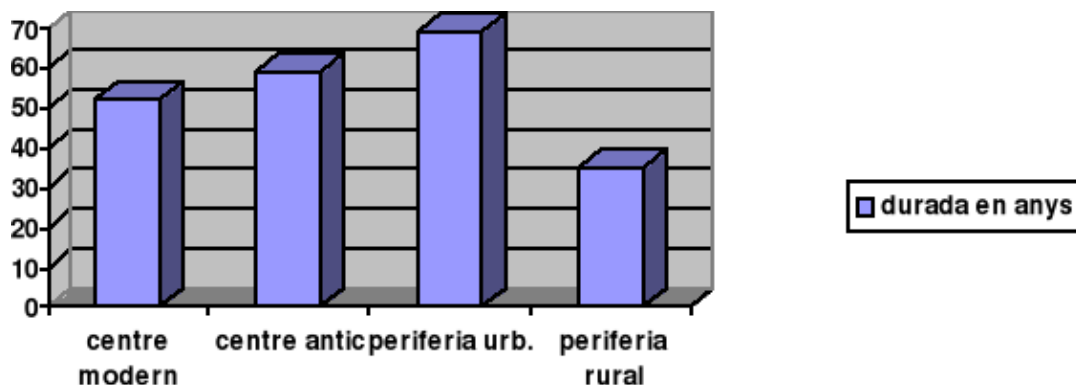
A la zona oest el català va desaparèixer als anys 30, tot i que dos dècades abans era la primera llengua. Això

avala la raó del canvi de llengua en funció de la categoria social dels parlants. La zona est, per contra, és on més retard es produeix en la substitució però s'han arribat a donar casos tan curiosos com que els fills nascuts cap als anys 20 hagin estat pujats en català i a partir dels anys 40 ho fòssin en castellà.

4.1.4. La perifèria rural.

La zona rural és on més triga a arribar el fenomen de la castellanització, al voltant dels anys 60. A hores d'ara, notem que la joventut es troba totalment castellanitzada, familiar i socialment, tot i que el català s'ensenya a l'escola.

Aquesta gràfica il·lustra les dades exposades a dalt on veiem, per zones, els diferents moments en què comencen les interrupcions intergeneracionals del català a Alacant:



1) centre modern: 1865 – 1917.

2) centre antic: 1911 – 1970.

3) perifèria urbana: 1910 – 1979.

4) perifèria rural: 1955 – 1980.

5. Raons per a la interrupció intergeneracional del català.

L'últim capítol s'aproxima a les raons que es donen per a l'aturada en la transmissió del català, i es farà de forma cronològica. En primer lloc, per tant, es referiran els motius indirectes, que fan referència als ascendents familiars (els anomenats receptors de la interrupció), i després es parlarà de les raons directes, aquelles que hom s'autoatribueix (els propis actors socials de la interrupció i que es corresponen a autòctons pujats en català).

Tot plegat ens dona el següent quadre:

I) MOTIVACIONS UTILITARISTES	a) baixa categoria del català.
	b) baix nivell social dels parlants.
	c) el castellà era la llengua de l'escola.
	d) prohibició familiar.
II) EL PENEDIMENT DEL CANVI	e) per part del mateix subjecte.
	f) per part dels familiars.
III) RESPOSTES DESRESPONSABILITZADORES	

	g) no és la meva primera llengua.
	h) no és la llengua del matrimoni.
	i) la inèrcia de l'ambient castellanitzant.
	j) fets externs (immigració, repressió...)
	k) castellà, llengua escolar.
	l) per negativa del descendents.
IV) LA NEGACIÓ DE LA SUBSTITUCIÓ	
	m) sempre he parlat en català amb els meus descendents.

Aquestes respostes abarquen la totalitat de les respostes donades tant pels grups autòctons pujats en castellà com pels autòctons pujats en català ja que són pràcticament les mateixes exceptuant algun cas.

Dins de les motivacions utilitaristes és curiosa la repetició d'un argument tan pueril com la suposada bellesa del castellà en tant que el català és *lleig i obsolet*. Per la seva banda, la prohibició familiar s'exposa a la gran majoria dels casos fent responsable d'aquesta prohibició al pare, el qual imposava el castellà a casa.

Els autòctons pujats en català donen un ordre molt concret en les raons que van fer que el català desaparegués en dates recents: la repressió lingüística de la dictadura, la immigració atreta pel *boom* econòmic dels anys 50 i 60 i el turisme madrileny. Però la resposta més curiosa l'escoltem quan se'ns vol fer creure que tal substitució no ha tingut lloc, i que el català continua sent la llengua primera a Alacant.

6. Conclusions i sol·lucions.

El treball de Brauli Montoya ofereix una visió molt precisa del problema del català a Alacant i fa un cop d'ull des dels primers vestigis que es conserven del començament del canvi del català al castellà a la societat alacantina. En aquest estudi queden clars els senyals que denoten que una llengua està essent relegada a un segon pla social, la qual cosa farà inevitable que la substitució s'ampliï al pla domèstic. En aquest procés són molt gràfics els exemples de llengües com l'occità o el patués, llengües que s'han vist abocades a la desaparició i a l'oblit.

El fet que, a Alacant, el procés hagi començat fa gairebé dos segles i es vegin unes dades que denoten una baixada constant, i en aquest moment alarmant i en fase terminal com diu Brauli, en el seu ús social (20%) i familiar (11%), deixa ben palés que la situació del català a Alacant és de vida o mort. Gairebé la meitat de la població que ha pujat en català supera els 50 anys i entre els joves és cada cop més difícil trobar la llavor que faci revifar la llengua catalana.

Actualment, la situació del valencià a les escoles és estable. Això vol dir que no s'ha abandonat a la seva sort però necessita tornar a trobar el seu lloc i deixar de ser una assignatura per ser llengua oficial de l'ensenyament i donar-li la volta al argument dels qui deien que el castellà era la llengua de l'escola i per això pujaven als seus fills en castellà. Perquè aquest és el veritable problema, el fet que a casa s'empri el castellà a hores d'ara, quan el català és més lliure que mai per ser la llengua primera dels alacantins com ho va ser en el seu moment.

Una altra possible solució al problema seria posar als catalanoparlants adults com a monitors de la canalla a col·legis i instituts fent activitats extraescolars o fent activitats d'història oral, per tal que vegin que el català no és només una llengua que parlar amb el professor i que s'assabentin que el català és un tresor que no poden deixar ensorrar-se.

Altres solucions són convertir el sector serveis en un àmbit on el català sigui la llengua primera. L'hosteleria hauria de fomentar l'ús del català entre els propis alacantins igual que ho fa a les Illes Balears o a Barcelona

amb els turistes (amb pisarres i cartes amb els menús en català, amb personal sense vergonya per mostrar el seu accent...) perquè la llengua també és un aspecte que defineix, distingeix i atreu visitants a les ciutats. De la mateixa forma, es proposen estades estiuenques o d'estudis a la regió d'Alcoi-Gandia, a l'estil dels intercanvis d'estudiants arreu d'Europa i inclús arreu del món.

Si aquestes pautes no són seguides o si no són preses seriosament iniciatives com aquestes, la situació del català a Alacant aviat serà com a Perpignan o com a l'Alguer, i el pas següent serà la desaparició sense remei de la llengua dels Països Catalans.

1

5

